UOT 94(479.24)

BƏXTİYAR ƏHMƏDOV
AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru
emlak2017@mail.ru

KEÇMİŞ ERMƏNİSTAN SSR-in BASARKEÇƏR RAYONUNUN İNZİBATİ-ƏRAZİ BÖLGÜSÜ VƏ TARİXİ COĞRAFİYASI (1930-1988-ci illər)

DOI: https://doi.org/10.36719/2708-065X/107/282-289

Məqalədə ölkəmizin Rusiya tərəfindən təkrar işğalından sonra – XX əsrin 20-ci illərində yenidən inzibati-ərazi bölgüsünə məruz qalması, bölgə və rayonlarda yaşayış məskənlərinin tabeliyini dəyişdirilməsindən, 1930-cu ildə İrəvan quberniyasının ləğvindən, bu ərazidə 3 yeni rayonun – Basarkeçər, Yeni Bəyazid və Martuni rayonlarının yaradılmasından, həmin rayonların və onlara daxil olan kəndlərin tarixi coğafiyasının yenidən araşdırılmasından bəhs olunur.

Açar sözlər: Cənubi Qafqaz, Göyçə mahalı, Basarkeçər, Yeni Bəyazid, Qızılvəng, Qırxbulaq.

Giriş. SSRİ-nin 1926-cı il yanvarın 1-ə olan ərazi inzibati bölgüsündə ZSFSR-in tərkibinə daxil olan Ermənistan SSR-nin inzibati cəhətdən 8 qəzadan, 936 nahiyədən və 827 kənd sovetindən ibarət olduğu bildirilirdi [8, c.21]. Həmin qəzalardan biri də Göyçə gölü hövzəsini əhatə edən Yeni Bəyazid qəzası idi.

XX əsrin 20-ci illərinin sonunda Cənubi Qafqazda inzibati-ərazi bölgüsü baxımından dəyişikliklər aparıldı və rayonlaşdırma sistemi həyata keçirildi. Həmin dəyişikliklərin gedişində qəzaların ləğv edilməsi lazım bilindi və rayonlaşdırmanın əsasında üç dərəcəli bölgü – dairə, rayon, kənd sovetləri yaradıldı.

1930-cu ildə "İrəvan quberniyası" inzibati bölgüsü ləğv olundu. Ermənistan SSR-nin ərazisində 5 dairə təşkil olundu: Zəngəzur, Leninakan, Lori, Sevan və Yerevan. Göyçə mahalına (Yeni Bəyazid qəzasına) daxil olan torpaqlar Sevan dairəsinin tərkibinə daxil idi. Bu ərazilərdə 3 rayon – Basarkeçər, Yeni Bəyazid (Kamo) və Martuni rayonları yaradıldı.

1930-cu il sentyabrın 9-da Göyçə mahalında yaradılmış rayonlardan biri də Basarkeçər rayonu idi. Toponim qıpçaq mənşəli bazar//basar etnoniminə qeyri-qəti gələcək zamanda işlənən "keçər" sözünün qoşulmasından əmələ gəlmişdir, «Bazar//basar tayfasının keçdiyi, getdiyi yer» mənasını bildirir: «...bazar sözü mürəkkəb toponimlərin tərkibində tayfa adı kimi işləndikdə toponimik adın bir komponenti... yerində işlənir» [2, s.122]. Ümumi sahəsi təxminən 1120 kv km olan rayon bir tərəfdən Göyçə gölü, Ermənistanın Krasnoselsk və Martuni rayonları, digər tərəfdən isə Azərbaycan SSR-in Kəlbəcər və Gədəbəy rayonları ilə həmsərhəd idi. Rayonun mərkəzi Basarkeçər şəhər tipli qəsəbə idi.

1948-ci ildə nəşr olunmuş Ermənistan SSR-in inzibati ərazi bölgüsünə aid kitabda Basarkeçər rayonu 19 kənd sovetində birləmiş 38 kənddən ibarət olmuşdur. **Kənd sovetləri mərkəzinin adları 1. Akunk (Qırxbulaq)** – Akunk (Qırxbulaq); **2. Basarkeçər** – Basarkeçər kəndi; **3. Daşkənd** – Daşkənd kəndi; **4. Sultanəli qışlağı (Canəhməd)** – Canəhməd kəndi, Ağyoxuş kəndi (Zod sovxozu), İnəkdağ kəndi; **5. Zərkənd (Zərzibil)** – Zərkənd kəndi, Azad kəndi (Ağkilsə kəndi); **6. Zod** – Zod kəndi; **7. Qaraiman (Oğruca)** – Qaraiman kəndi; **8. Gödəkbulaq (Qarcaxbyur)** – Gödəkbulaq (Qarcaxbyur kəndi); **9. Qayabaşı** – Qayabaşı kəndi, Qoşabulaq kəndi, Sarıyaqub kəndi; **10. Kərkibaş** – Kərkibaşı kəndi, Qamışlı (Qanlı) kəndi; **11. Böyük Məzrə** – Böyük Məzrə kəndi; **12. Nərimanlı (Hüseynquluağalı)** – Nərimanlı kəndi, Qaraqoyunlu (Kiçik Qaraqoyunlu) kəndi, Əzizli (Böyük Qaraqoyunlu) kəndi; **13. Aşağı Şorca** – Aşağı Şorca kəndi, Yuxarı Şorca kəndi; **14. Pəmbək** – Pəmbək kəndi, Babacan kəndi, Dərə kəndi; **15. Kiçik Məzrə** – Kiçik Məzrə kəndi, Norakert kəndi (Təzəkənd), Kəsəmən kəndi; **16. Zovak (Aşağı Zağalı)** – Zovak (Aşağı Zağalı); **17. Çaxırlı** – Çaxırlu kəndi, Tüstülü kəndi, Subatan kəndi; **18. Çiçəkli (Qızılvəng)** – Çiçəkli kəndi, Yuxarı Zağalı kəndi,

Yarpızlı kəndi; **19. Şişqaya** – Şişqaya kəndi, Göysu kəndi, Güney (Satanaxaç) kəndi.

Basarkeçər rayonunun Ağbulaq, Ardanış, Toxluca, Cil və Şorca kəndləri 1937-ci il dekabrın 31-də yaradılmış Krasnoselsk rayonuna verilmişdir.

1988-ci ildə nəşr olunmuş Ermənistan SSR-in inzibati ərazi bölgüsünə aid kitabda Basarkeçər (Vardenis) rayonunun ərazisi 1151 kv.km, 14 kənd sovetində birləşmiş 37 yaşayış məntəqəsindən ibarət olmuşdur. Əhalisinin sayı 60,4 min nəfər, o cümlədən 13,3 min nəfər şəhər əhalisi, 47,1 min nəfər isə kənd əhalisi idi [6].

Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 11 iyun 1969-cu il fərtmanı ilə Basarkeçər rayonunun adı dəyişdirilərək Vardenis adlandırılmışdır [1, s.275].

Kənd soveti mərkəzlərinin adları: 1. Akunk (Qırxbulaq) – Akunk (Qırxbulaq); **2. Günəşli (Canəhməd)** – Günəşli (Canəhməd), Ağyoxuş, Yenikənd (İnəkdağı), Sovetkənd (Qaraiman); **3. Daşkənd** – Daşkənd, Yuxarı Şorca, Aşağı Şorca; **4. Zod** – Zod, Azad (Ağkilsə), Zərkənd (Zərzibil); **5. Qarcaxbyur (Gödəkbulaq)** – Qarcaxbyur (Gödəkbulaq); **6. Qayabaşı** – Qayabaşı, Qoşabulaq, Sarıyaqub; **7. Makenis (Qızılvəng)** – Makenis (Qızılvəng), Axpradzor (Yuxarı Zağalı), Lcavan (Yarpızlı); **8. Böyük Məzrə** – Böyük Məzrə; **9. Nərimanlı** – Nərimanlı, Əzizli (Qaraqoyunlu); **10. Pəmbək** – Pəmbək, Dərə, Qızılkənd (Babacan); **11. Kiçik Məzrə** – Kiçik Məzrə, Bahar (Kəsəmən), Norakert (Təzəkənd); **12. Sovetakert (Çaxırlı)** – Sovetakert (Çaxırlı), Lusakunk (Tüstülü), Subatan; **13. Zovak (Aşağı Zağalı)** – Zovak (Aşağı Zağalı), Torfavan (Qanlı), Şəfəq (Kərkibaş); **14. Şişqaya** – Şişqaya, Göysu, Güney (Sədənəxaç).

Ağyoxuş (1935-ci ilədək Zod sovxozu) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 13-14 km şimal-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2091 m hündürlükdə, üç tərəfdən təpəliklərlə əhatə olunmuş geniş düzənlikdə yerləşmişdir. 1935-ci ilədək Zod sovxoz qəsəbəsi adlandırılmışdır. 1831-ci ildə bu kənddə 192 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır. Erməni mənbələrində 20-ci yüzilliyədək orada yaşayan əhali haqqında məlumat yoxdur. Yalnız göstərilir ki, XIX yüzilliyin axırlarında kənd ləğv edilmiş, son əsrdə yenidən məskunlaşmışdır. Otuzuncu illərdə kənddə sovxoz qurulmuş, sonralar sovxoz qonşu Günəşli (Canəhməd) kolxozu ilə birləşdirilmişdir. Kənddə 1970-ci ildə 341 nəfər azərbaycanlı, 1988-ci ildə 400 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.278].

Ağkilsə (Azad-1935) İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 11-12 km şərqdə, dəniz səviyyəsindəi 2085 m hündürlükdə, düzənlik yerdə yerləşmişdi. Kənddə 1873-cü ildə 263 nəfər, 1886-cı ildə 321 nəfər, 1897-ci ildə 389 nəfər, 1914-cü ildə 515 nəfər, 1922-ci ildə 198 nəfər, 1926-cı ildə 244 nəfər, 1931-ci ildə isə 307 nəfər, 1959-cu ildə 276 nəfər, 1979-cu ildə 448 nəfər, 1988-ci ildə 800 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.278]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, (J863-50, 40-15) s.5].

Aşağı Zağalı (Zovak-1946) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda qarışıq kənd. Rayon mərkəzindən 9 km qərbdə, Göyçə gölünün cənub-şərq sahilində yerləşmişdir. Qədim azərbaycanlı kəndi olan Aşağı Zağalı 1828-1829-cu illərdə Türkiyədən və İrandan gəlmə erməni mühacirlərinin hesabına qarışıq kənd olmuş, sonra isə azərbaycanlılar sıxışdırılıb tamamilə kənddən çıxarılmışlar. 1897-ci ildə kənddə 839 nəfər erməni, 49 nəfər azərbaycanlı olmuşdur [3, s.279]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Aşağı Şorca (Salman kəndi) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 13 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2245 m. hundürlükdə yerləşmişdi. Kənddə 1831-ci ildə 164 nəfər, 1879-cu ildə 411 nəfər, 1886-cı ildə 524 nəfər, 1908-ci ildə 721 nəfər, 1914-cü ildə 910 nəfər, 1922-ci ildə 394 nəfər, 1926-cı ildə 494 nəfər, 1931-ci ildə isə 617 nəfər, 1988-ci ildə 1500 nəfərdən çox azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.289]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Babacan (Qızılkənd-1978) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda *azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 24 km. şimal-qərbdə, dəniz səviyyəsindən 1957 m hündürlükdə yerləşir. Kənddə 1873-cü ildə 107 nəfər, 1886-cı ildə 173 nəfər, 1897-ci ildə 244 nəfər, 1908-ci ildə 259 nəfər, 1916-cı ildə 290 nəfər, 1922-ci ildə 309 nəfər, 1926-cı ildə 345 nəfər, 1931-ci ildə 373 nəfər, 1988-ci ildə* 800 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.279]. Qafqazın beş

verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Basarkeçər (Vardenis-1969) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında 1831-ci ilədək tam azərbaycanlı kəndi, sonra qarışıq kənd. 1969-cu ildən şəhər tipli qəsəbə və eyni adlı rayonun mərkəzi. Göyçə gölünün cənub-şərqində tarixi Basarkeçər torpağında yerləşmişdir. 1831-ci ildə kənddə -178 nəfər ancaq azərbaycanlı yaşamışdır. 1830-cu ildə Türkiyənin Baqrevand və Alaşkerd vilayətlərindən gəlmə ermənilər birbaşa Basarkeçər kəndinə yerləşdirildiyindən elə 1873-cü ildə kəndin 1296 nəfər erməni əhalisi olmuşdur, 1897-ci ildə kənddə ermənilərin sayı 2108 nəfərə çatmış, azərbaycanlılar isə azalıb 85 nəfərə enmişdir. 1918-ci ildə milli qırğın zamanı kəndin azərbaycanlı əhalisi qırılmış və qovulmuşdur.

Sovet hakimiyyəti illərində rayonda əhalinin 90 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına baxmayaraq, rayon mərkəzində yaşayanların 90 faizdən çoxu ermənilər idi. Çünki rayonda bütün partiya və dövlət aparatının işçiləri bütünlüklə ermənilər olmuşdur. Azərbaycanlılar isə ancaq kənddə yaşayırdılar. 1988-ci ildə rayonda vəzifədə olan icraiyyə komitəsinin sədri və qəzetin redaktoru «saqqallıların» köməyi ilə qovulmuşlar [3, s.280]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Bahar (Kəsəmən – 1978-ci ilədək) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 10 km şimalda, dağ ətəyində, dəniz səviyyəsindən 2048 m hündürlükdə yerləşmişdir. Kənddə 1831-ci ildə 166 nəfər, 1873-cü ildə 379 nəfər, 1886-cı ildə 492 nəfər, 1897-ci ildə 671 nəfər, 1978-ci ilş 713 nəfər, 1914-cü ildə 744 nəfər, 1916-cı ildə 894 nəfər, 1922-ci ildə 249 nəfər, 1926-cı ildə kənddə 414 nəfər, 1939-cu ildə 758 qəfər, 1959-cu ildə 583 nəfər, 1970-ci ildə 891 nəfər, 1979-cu ildə 955 şəfər, 1988-ci ildə 1200 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır [3, s.280]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Böyük Məzrə (Quluağalı) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən və Basarkeçər dəmiryolu stansiyasından 5 km şimal-şərqdə Məzrə (Masrin) çayının sahilində, dəniz səviyyəsindən 1969 m hündürlükdə yerləşir. 1918-ci ilədək sırf azərbaycanlı kəndi olmuşdur. 1915-1918-ci illərdə Türkiyənin Əlaşgerd və Bəyazid vilayətlərindən gələn erməni mühacirlərindən bir qrupu bu kənddə yerləşdirildikdən (azərbaycanlılar qovulandan sonra) sonra kənd qarışıq olmuşdur. Kənddə 1831-ci ildə 293 nəfər, 1873-cü ildə 956 nəfər, 1886-cı ildə 1379 nəfər, 1914-cü ildə 1970 nəfər, 1916-cı ildə 1792 nəfər, Daşnak hökuməti yıxıldıqdan sonra qaçqınların təqribən dörddə biri, 572 nəfər (1922-ci il) öz doğma kəndinə qayıda bilmişdir. Lakin onlar kəndə qayıdanda evlərinin Türkiyədən gəlmiş ermənilər tərəfindən tutulduğunu görmüşlər. 1922-ci ildə kənddə 561 nəfər erməni yaşamışdır, o zamandan qarışıq kəndə çevrilmişdir. 1926-cı ildə 594 nəfər azərbaycanlı, 638 nəfər erməni, 1931-ci ildə 1199 nəfər erməni, 867 nəfər, 1988-ci ildə 2500 nəfərə yaxın azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.280-281]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Qayabaşı – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 8 km cənub qərbdə, dəniz səviyyəsindən 2035 m hündürlükdə yerləşir. Kənddə 1873-cü ildə 131 nəfər, 1886-cı ildə 181 nəfər, 1897-ci ildə 219 nəfər, 1914-cü ildə 228 nəfər, 1916-cı ildə 234 nəfər, 1922-ci ildə 149 nəfər, 1931-ci ildə 181 nəfər, 1988-ci ildə 600 nəfərdən çox azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.281-282]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Qamışlı (Qanlı Allahverdi, Qanlı-1946-cı ilədək) - İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 2,5 km cənub-şərqdə, Göyçə gölünün sahilində, dəniz səviyyəsindən 1940 m hündürlükdə yerləşir.

Kənddə 1831-ci ildə 99 nəfər, 1873-cü ildə 244 nəfər, 1886-cı ildə 317 nəfər, 1897-ci ildə 397 nəfər, 1908-ci ildə 445 nəfər, 1914-cü ildə 465 nəfər, 1916-cı ildə 483 nəfər, 1922-ci ildə 165 nəfər, 1926-cı ildə 218 nəfər, 1931-ci ildə 287 nəfər, 1988-ci ildə 800 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.282]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Qaraiman (Oğruca, Sovetkənd – 1978) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 13 km şimal-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2091 m hündürlükdə yerləşmişdir. Kənddə 1831-ci ildə 207 nəfər, 1873-cü ildə 418 nəfər, 1886-cı ildə 569 nəfər, 1908-ci ildə 1033 nəfər, 1914-cü ildə 1079 nəfər, 1922-ci ildə 478 nəfər, 1931-ci ildə 652 nəfər əhali, 1988-ci ildə 2000-dən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır. rayonda iri

azərbaycanlı kəndlərindən biri olan Qaraimanın da əhalisi erməni silahlı dəstələri tərəfindən qovulmuşdur [3, s. 282-283]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Qoşabulaq – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 6 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2023 m hündürlükdə yerləşmişdir. Kənddə 1831-ci ildə 117 nəfər, 1873-cü ildə 316 nəfər, 1886-cı ildə 419 nəfər, 1897-ci ildə 456 nəfər, 1914-cü ildə 672 nəfər, 1922-ci ildə burada 387 nəfər, 1926-cı ildə 291 nəfər, 1931-ci ildə 383 nəfər, 1988-ci ildə 1800 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.283]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-30, s.192].

Qızılvəng (Makenis – 1978) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 15 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2176 m hündürlükdə yerləşir. 1918-ci ilədək kənd sırf azərbaycanlı kəndi olmuşdur. 1915-1918-ci illərdə Türkiyədən gəlmiş ermənilər kənddə yerləşdirildiyindən qarışıq kəndə çevrilmişdir. Z.Korkodyanın verdiyi məlumata görə [5, s.124] 1873-cü ildə bu kənddə 429 nəfər, 1886-cı ildə 469 nəfər, 1897-ci ildə 563 nəfər, 1908-ci ildə 733 nəfər, 1916-cı ildə 807 nəfər, 1922-ci ildə 168 nəfər, 1931-ci ildə burada 282 nəfər azərbaycanlı, 421 nəfər erməni yaşamışdır.

Azərbaycanlılar tədriclə sıxışdırılıb çıxarılmış və nəhayət, 1948-ci ildə zorla Azərbaycana köçürülmüş və kənd tam ermənileşdirilmişdir [3, s.283-284]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8,63-15,40-15, s.131].

Qırxbulaq (Aqunk – 1946) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 2 km cənubda, Göyçə gölünün cənub-şərq sahilində, dəniz səviyyəsindən 1984 m hündürlükdə yerləşmişdi. Bu qədim azərbaycanlı kəndində (X əsr) 1830-cu ilədək ancaq azərbaycanlılar yaşamışdır. Z.Korkodyanın göstərdiyi kimi 1931-ci ildə Qırxbulaq kəndində 247 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır [5, s.125]. Lakin 1828-1829-cu illərdə Türkiyənin Bəyazid vilayətindən gəlmiş ermənilər kənddə yerləşdirildikdən sonra əsrin axırınadək qarışıq kənd olmuşdur. Tədricən azərbaycanlılar sıxışdırılıb kənddən qovulmuş və XX əsrin əvvəllərindən kənd tam ermənileşdirilmiş, adı dəyişdirilib Aqunk qoyulmuşdur [3, s.284]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-15, s.153].

Daşkənd – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 8 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2144 m hündürlükdə yerləşir. Kənddə 1831-ci ildə 357, nəfər, 1873-cü ildə 560 nəfər, 1886-cı ildə 816 nəfər, 1897-ci ildə 1004 nəfər, 1914-cü ildə 1389 nəfər, 1916-cı ildə 1054 nəfər, 1922-ci ildə 882 nəfər, 1926-cı ildə 984 nəfər, 1931-ci ildə isə 1230 nəfər, 1988-ci ilin noyabrında 2000 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.284-285]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-15, s.76].

Dərə (Babacan dərəsi) – Azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 22 km şimal-şərqdə Basarkeçər-Şorca avtomobil yolunun üstündə, dəniz səviyyəsindən 1942 m. hündürlükdə yerləşmişdir. Kənd 1921-ci ildə həmin rayonun Pəmbək kəndindən gələn köçkünlərin hesabına yaradılmışdır. 1930-cu ildə kənddə kolxoz qurulmuş, yeni yaşayış binaları tikilmişdir. Kənddə səkkizillik məktəb, klub, kitabxana və tibb məntəqəsi var idi. 1988-ci ilin noyabrında erməni millətçiləri min nəfərə yaxın əhalisi olan kəndin camaatını 3 gün ərzində qovmuş, evlərini və əmlaklarını qarət etmişlər [3, s.285].

Əzizli (Yellicə, Böyük Qaraqoyunlu – 1935-ci ilədək) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 12 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2091 m. hündürlükdə, Zod yolunun üstündə yerləşir. 1831-ci ildə kənddə 379 nəfər, 1873-cü ildə 408 nəfər, 1886-cı ildə 591 nəfər, 1897-ci ildə 447 nəfər, 1914-cü ildə 655 nəfər, 1922-ci ildə 392 nəfər, 1926-cı ildə 374 nəfər, 1931-ci ildə 488 nəfər, 1939-cu ildə 561 nəfər, 1970-ci ildə 1140 nəfər, 1979-cu ildə 1407 nəfər, 1988-ci ildə isə 1800 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.285-286]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-30,40-15, s.115].

Zərkənd (1935-ci ilədək Zərzibil) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 15 km şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2112 m hündürlükdə yerləşir. 1831-ci ildə kənddə 202 nəfər, 1873-cü ildə 462 nəfər, 1886-cı ildə 653 nəfər, 1897-ci ildə 754 nəfər, 1908-ci ildə 963 nəfər, 1914-cü ildə 1005 nəfər, 1916-cı ildə 968 nəfər,

1922-ci ildə 581 nəfəri, 1926-cı ildə 631 nəfər, 1931-ci ildə 808 nəfər, 1988-ci ildə ermənilər kənddə yaşayan 2000 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.286]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-30, 40-15, s.96].

Zod – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 16 km şimal-şərqdə Zod çayının sahilində, dəniz səviyyəsindən 2016 m hündürlükdə yerləşir. 1831-ci ildə burada 245 nəfər, 1873-cü ildə 905 nəfər, 1886-cı ildə 1088 nəfər, 1897-ci ildə 1584 nəfər, 1908-ci ildə 1717 nəfər, 1914-cü ildə 1988 nəfər, 1916-cı ildə 1717 nəfər, 1922-ci ildə 1046 nəfər, 1926-cı ildə 1325 nəfər, 1931-ci ildə 1599 nəfər, 1988-ci ildə 5 min nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.286-287]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-30,40-15, s.99].

İnəkdağ (Yenikənd) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 16-18 km şimal-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2109 m hündürlükdə yerləşir. 1873-cü ildə burada 317 nəfər, 1886-cı ildə 469 nəfər, 1897-ci ildə 517 nəfər, 1908-ci ildə 507 nəfər, 1914-cü ildə 674 nəfər, 1916-cı ildə 423 nəfər, 1922-ci ildə burada 297 nəfər, 1926-cı ildə 281 nəfər, 1931-ci ildə 383 nəfər, 1988-ci ilin əvvəllərində 1800 nəfərdən çox azərbaycanlı əhali yaşamışdı [3, s.287]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-30, 40-30, s.102].

Yarpızlı (Lcavan-1967) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 12 km cənub-qərbdə, dəniz səviyyəsindən 2027 m hündürlükdə yerləşir. 1918-ci ilə qədər kənddə ancaq azərbaycanlılar yaşamışlar. 1831-ci ildə 121 nəfər, 1873-cü ildə 398 nəfər, 1886-cı il 465 nəfər, 1897-ci ildə 584 nəfər, 1908-ci ildə 719 nəfər, 1914-cü il 815 nəfər, 1916-cı ildə 771 nəfər, 1931-ci ildə 547 nəfər azərbaycanlı, 284 nəfər erməni yaşamışdır. Tədricən azərbaycanlılar sıxışdırılmış, nəhayət, 1948-ci ildə Ermənistandan azərbaycanlıların zorla köçürülməsi dövründə kəndin azərbaycanlı əhalisi Azərbaycana köçürüldü. Beləliklə, kənd tam ermənləşdirildi [3, s.287]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8,63-15, 40-15, s.306].

Yuxarı Zağalı (Tatar Zağalısı, 1978-ci ildən-Axbrazor) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda Azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 15 km cənub-qərbdə, dəniz səviyyəsindən 2198 m hündürlükdə təpəlik yerdə yerləşir. 1831-ci ildə 98 nəfər, 1873-cü ildə 515 nəfər, 1886-cı ildə 717 nəfər, 1897-ci ildə 774 nəfər, 1908-ci ildə 917 nəfər, 1914-cü ildə 1018 nəfər, 1916-cı ildə 922 nəfər, 1918-1920-ci illərdə daşnak hökumətinin silahlı dəstələri kəndi dağıtdıqdan və əhalisini qovduqdan sonra, 1920-ci ildə Muş vilayətindən gəlmiş ermənilər burada yerləşdirildikdən sonra qarışıq kəndə çevrilmişdir. 1926-cı ildə 206 nəfər azərbaycanlı, 397 nəfər erməni yaşamışdır. 1988-ci ildə 500-ə yaxın azərbaycanlı zorla qovulmuş, evləri talan edilmişdir [3, s.288]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-15, s.94].

Yuxarı Şorca (Tatar Şorcası) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 15 km cənub-şərqdə, Tərsə çayının yuxarı axarında**,** dəniz səviyyəsindən 2245 m hündürlükdə, dağlıq yerdə yerləşir. 1831-ci ildə 75 nəfər, 1873-cü ildə 123 nəfər**,** 1886-cı ildə 158 nəfər**,** 1897-ci ildə 584 nəfər, 1908-ci ildə 248 nəfər, 1914-cü ildə 283 nəfər, 1922-ci ildə 204 nəfər, 1926-cı ildə kənddə 494 nəfər, 1931-ci ildə 495 nəfər, 1959-cu ildə 1259 nəfər, 1988-ci ildə 1440 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.288-289]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J9, 63-30, 40-15, s.128].

Kərkibaş (Şəfəq-1967) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 5 km cənubda, dəniz səviyyəsindən 1952 m hündürlükdə, Göyçə gölünün şimal sahilində yerləşmişdir. 1873-cü ildə kənddə 183 nəfər, 1886-cı ildə 255 nəfər, 1897-ci ildə 301 nəfər, 1908-ci ildə 306 nəfər, 1914-cü ildə 377 nəfər, 1916-cı ildə 369 nəfər, 1922-ci ildə 166 nəfər, 1926-cı ildə 174 nəfər, 1931-ci ildə 224 nəfər, 1988-ci ildə 1000 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.289].

Kiçik Qaraqoyunlu (Yellicə) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda Azərbaycanlı kəndi, Rayon mərkəzindən 12-14 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2187 metr hündürlükdə yerləşmişdir. Vaxtilə Nərimanlı sovetliyinin tərkibində olmuşdur. 1897-ci ildə burada 235 nəfər, 1908-ci ildə 253 nəfər, 1914-cü ildə 328 nəfər, 1916-cı ildə 301 nəfər əhali ol-

muşdur. 1919-cu il aprelin 13-20-də daşnak qoşunları kəndi dağıtmış, əhalisini işgəncə ilə qovmuş, mal-dövlətlərini əllərindən almışlar. 1920-ci ildən sonra kənd qaçqınlarından bir qismi öz doğma ocaqlarına qayıtmışlar. 1922-ci ildə kənddə 197 nəfər, 1926-cı ildə 212 nəfər, 1931-ci ildə 209 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır. Sonralar kənd ləğv edilmiş, əhalisi qonşu kəndlərə köçürülmüşdür [3, s.289-290].

Kiçik Məzrə (Bala Məzrə) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 9 km şimalda, Göyçə gölünün şərq sahilində, dəniz səviyyəsindən 1948 m hündürlükdə yerləşir. 1831-ci ildə bu kənddə 227 nəfər, 1873-cü ildə 675 nəfər, 1886-cı ildə 978 nəfər, 1897-ci ildə 1200 nəfər, 1908-ci ildə 1658 nəfər, 1914-cü ildə 1731 nəfər, 1922-ci ildə 859 nəfər, 1926-cı ildə 653 nəfər, 1931-ci ildə 962 nəfər, 1988-ci ildən 2000 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.290]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J10, 63-30, 39-15, s.164].

Gödəkbulaq (Xırdabulaq, Qarcaxbyur-1946) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda qarışıq kənd. Göyçə gölünün cənub-şərq sahilində Basarkeçər-Yerevan avtomrbil yolunun üzərində rayon mərkəzindən 15 km cənub-şərqdə yerləşir. Qədim azərbaycanlı kəndi olmuşdur. 1828-1829-cu illərdə Türkiyədən gəlmiş ermənilər kənddə yerləşdirilmişdir. Mənbələrdə 1886-cı ildə kənddə 26 nəfər azərbaycanlının yaşadığı göstərilir. Sonralar sırf erməni kəndi olmuşdur [3, s.290]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Göysu – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 12 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2070 m hündürlükdə yerləşir. 1897-ci ildə 187 nəfər, 1908-ci il ildə 233 nəfər, 1914-cü ildə 360 nəfər, 1926-cı ildə 143 nəfər, 1931-ci ildə 215 nəfər, 1939-cu ildə 314 nəfər, 1959-cu ildə 264 nəfər, 1970-ci ildə 396 nəfər, 1979-cu ildə 531 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır [3, s.290-291]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15,40-30, s.59].

Güney (Hacı Qərib, Sətənəxaç – 1935-ci ilədək) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 16-17 km şimal-qərbdə, Basarkeçər – Zovinar yolunun üzərində, Göyçə gölünün sahilində, dəniz səviyyəsindən 2016 m hündürlükdə yerləşir. 1873-cü ildə burada 132 nəfər, 1886-cı ildə 214 nəfər, 1897-ci ildə 299 nəfər, 1908-ci ildə 343 nəfər, 1914-cü ildə 659 nəfər, 1916-cı ildə 430 nəfər, 1922-ci ildə 300 nəfər, 1931-ci ildə 411 nəfər, 1939-cu ildə 481 nəfər, 1959-cu ildə 562 nəfər, 1979-cu ildə 1223 nəfər, 1988-ci ildə artıq 1890 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.291]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J63-15, 40-30, s.221].

Günəşli (Sultanlı qışlağı, Əhmədli, 1968-ci ilədək Canəhməd) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkrzindən 14 km şimal-şərqdə, Göyçə gölünün sahilində yerləşir. 1873-cü ildə kənddə 245 nəfər, 1886-cı ildə 348 nəfər, 1897-ci ildə 442 nəfər, 1908-ci ildə 422 nəfər, 1914-cü ildə 523 nəfər, 1922-ci ildə 194 nəfər, 1926-cı ildə 335 nəfər, 1931-ci ildə 383 nəfər, 1939-cu ildə 339 nəfər, 1959-cu ildə 337 nəfər, 1979-cu ildə 599 nəfər, 1988-ci ildə 1500 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.291-292]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-30, 40-30, s.331].

Nərimanlı (Hüseynquluağalı) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 10 km şərqdə, dəniz səviyyəsindən 1997 m hündürlükdə yerləşir. 1873-cü ildə kənddə 636 nəfər, 1886-cı ildə 760 nəfər, 1897-ci ildə 877 nəfər, 1908-ci ildə 778 nəfər, 1914-cü ildə 1207 nəfər, 1922-ci ildə 527 nəfər, 1931-ci ildə qayıdanların 719 nəfər, 1959-cu ildə 2000 nəfər, 1988-ci ildə 3000 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır **[**3, s.292**]**. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur **[**7, J8, 63-25, 40-15, s.70**]**.

Pəmbək (Quşçu dərəsi) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 24 km şimal-qərbdə Göyçə gölünün şərq sahilində, Basarkeçər-Krasnoselo avtomobil yolunun üzərində, dəniz səviyyəsindən 2 027 metr hündürlükdə yerləşmişdir. 1873-cü ildə kənddə 166 nəfər, 1886-cı ildə 237 nəfər, 1897-ci ildə 283 nəfər, 1908-ci ildə 352 nəfər, 1914-cü ildə 392 nəfər, 1922-ci ildə 390 nəfər, 1926-cı ildə 377 nəfər, 1931-ci ildə 512 nəfər, 1988-ci ildə 2 000 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır **[**3, s.292-293**]**. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur.

Sarıyaqub (Baş Keyti) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 10 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2 102 m hündürlükdə yerləşir. 1873-cu ildə kənddə 294 nəfər, 1886-cı ildə 416 nəfər, 1897-ci ildə 436 nəfər, 1908-ci ildə 385 nəfər, 1914-cü ildə 675 nəfər, 1916-cı ildə 651 nəfər, 1922-ci ildə 343 nəfər, 1926-cı ildə 377 nəfər, 1931-ci ildə 471 nəfər, 1988-ci ildə 1 700 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.293]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-15, s.221].

Subatan – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən cənubda, dəniz səviyyəsindən 2198 m hündürlukdə yerləşir. 1873-cü ildə kənddə 180 nəfər, 1886-cı ildə 263 nəfər, 1897-ci ildə 306 nəfər, 1908-ci ildə 368 nəfər, 1914-cü ildə 429 nəfər, 1922-ci ildə 208 nəfər, 1926-cı ildə 349 nəfər, 1931-ci ildə isə 259 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.293]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8,63-15, 40-15, s.230].

Çaxırlı (Qızılbulaq, Sovetakert-1978) – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 2,5 km cənub-qərbdə. Göyçə gölünün cənub-şərq sahilində, dəniz səviyyəsindən 1963 m hündürlukdə yerləşir. 1918-ci ilədək bu kənddə ancaq azərbaycanlılar yaşamışdır. 1918-1920-ci illərdə kəndin əhalisi qovulmuş, 1915-1918-ci illərdə Türkiyədən gəlmiş ermənilər burada məskunlaşmış və qarışıq kəndə çevrilmişdir. Kənddə 1831-ci ildə 212 nəfər, 1873-cü ildə 770 nəfər, 1886-cı ildə 1020 nəfər, 1897-ci ildə 1204 nəfər, 1908-ci ildə 1349 nəfər, 1914-cü ildə 1653 nəfər, 1922-ci ildə 679 nəfər azərbaycanlı, 363 nəfər erməni, 1926-cı ildə 763 nəfər azərbaycanlı, 382 nəfər erməni, 1931-ci ildə 975 nəfər azərbaycanlı, 663 nəfər erməni əhali olmuşdur. 1988-ci ildə Çaxırlı kəndinin 1500 nəfər azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.294]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8,63-15, 40-15, s.131].

Şişqaya – İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasında indiki Basarkeçər rayonunda azərbaycanlı kəndi. Rayon mərkəzindən 9 km şimal-qərqdə, Göyçə dağlarının ətəyində, Basarkeçər – Krasnoselo avtomobil yolunun üstündə, dəniz səviyyəsindən 2059 m hündürlükdə yerləşir. 1831-ci ildə bu kənddə 251 nəfər, 1873-cü ildə 593 nəfər, 1886-cı 905 nəfər, 1897-ci ildə 1132 nəfər, 1908-ci ildə 1041 nəfər, 1914-cü ildə 1088 nəfər, 1916-cı ildə 1232 nəfər, 1922-ci ildə 461 nəfər, 1926-cı ildə 612 nəfər, 1931-ci ildə 863 nəfər, 1988-ci ildə 4000 nəfərdən artıq azərbaycanlı əhali yaşamışdır [3, s.294-295]. Qafqazın beş verstlik xəritəsində qeyd olunmuşdur [7, J8, 63-15, 40-30, s.296].

Tüstülü (Lusakunk – 1978-ci ildən**)** – İrəvan quberniyasının Yeni-Bəyazid qəzasında, keçmiş Basarkeçər (Vardenis) rayonunda kənd. Vilayət mərkəzi Kəvər şəhərindən 76 km cənub-şərqdə, çay kənarında, dəniz səviyyəsindən 1940 m hündürlükdə yerləşir. Kənddə əvvəlcə yalnız azərbaycanlılar yaşamışdır. İrəvan xanlığının Rusiya qoşunları tərəfindən işğalından sonra ermənilər bu kənddə də yerləşmişlər. 1873-cü il məlumatına görə, kənddə 241 nəfər azərbaycanlı, 123 erməni, 1898-ci ildə 196 nəfər azərbaycanlı, 144 erməni, 1914-cü ildə 237 nəfər azərbaycanlı, 217 erməni yaşamışdır. 1918-ci ildə erməni silahlı birləşmələrinin kəndə hücumu nəticəsində azərbaycanlılar kütləvi qırğınlara məruz qoyulmuş və kənddən deportasiya olunmuşdur. 1922-ci ildə cəmi 42 azərbaycanlı kəndə qayıtmış, 1979-cu ildə kənddə 34 azərbaycanlı yaşamışdır. Toponim tüstülü tayfasının adı əsasında yaranmışdır. Qafqazın 5 verstlik xəritəsində qeyd edilmişdir [7, J8, 63-15, 40-15, s.249].

1996-cı ildə Ermənistan Respublikasında rayon bölgüsü ləğv edilmişdi və ərazi 10 marza, yəni vilayətə bölünmüşdü: Araqatsotn, Ararat, Armavir, Vayots Dzor, Geğarkunik, Kotayk, Lori, Sünik, Tavuş, Şirak və marz hüquqlu Yerevan. Beləliklə, demək olar ki, İrəvan xanlığı dövrünün inzibati-ərazi bölgüsü bərpa edilmişdi, yalnız ”mahal” sözü “marz” ilə əvəz olunmuşdu. Əslində “mərz” özü də elə türk sözüdür və “sərhəd”, habelə ”əkin yeri” mənalarını daşıyır. Göyçə mahalı (Yeni Bəyazid qəzası) ərazisində təşkil olunan Basarkeçər, Yeni Bəyazid və Martuni rayonları isə Geğarkunik marzının tərkibinə qatılmışdı [4, s.229-230].

Nəticə. Beləliklə, məqalədə Qərbi Azərbaycanın da Rusiya tərəfindən təkrar işğalından sonra – XX əsrin 20-ci illərində yenidən inzibati-ərazi bölgüsünə məruz qalması, bölgə və rayonlarda yaşayış məskənlərinin tabeliyinin dəyişdirilməsindən, 1930-cu ildə İrəvan quberniyasının ləğvindən, bu ərazidə 3 yeni rayonun – Basarkeçər, Yeni Bəyazid və Martuni rayonlarının yaradılmasından, həmin rayonların və onlara daxil olan kəndlərin tarixi coğafiyasının mənbələr və tədqiqatlar əsasında yenidən araşdırılmasından bəhs olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramov İ., Mustafa N. Həqiqətin onomastikası. – Bakı: Şərq-Qərb, –2021. – 464 s.
2. Bayramov İ.M. Qərbi Azərbaycanın türk mənşəli toponimləri. – Bakı: Elm, – 2002. – 696 s.
3. Əsədov S. Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası. – Bakı: Gəmclik, – 1994. – 464 s.
4. Rəhimoğlu H. Silinməz adlar, sağalmaz yaralar. – Bakı: Azərnəşr, – 1997. – 260 s.
5. Əhmədov B.Ş. Göyçə mahalı: Keçmişdən bu günə... – Bakı: Füyuzat, 2024. – 200 s.
6. Армянская ССР. Административно-территориальное деление на 1-ое августа 1988 года / Президиум Верх. Совета Арм. ССР. – 6-е изд. – Ереван: Айастан, – 1988. – 206 с.
7. Пагирев Д.Д. Алфавитный указатель к пятиверстной карте Кавказского края. Издания Кавказского военно-топографического отдела. – Тифлис: Типография насл. К. П. Козловского, – 1913. –530 с.
8. Территориальное и административное деление Союза ССР на 1-е января 1926 г. / Народный комиссариат внутренних дел. Статистический отдел. – Москва: Издательство Главного Управления Коммунального Хозяйства НКВД, – 1926. – 288 с.

БАХТИЯР АХМЕДОВ
Ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии имени А.А.Бакиханова НАНА, доктор философии по истории

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ ДЕЛЕНИЕ И ИСТОРИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ БАСАРКЕЧАРСКОГО РАЙОНА БЫВШЕЙ АРМЯНСКОЙ ССР (1930-1988 годы)

В статье рассматриваются происшедшие события после повторной оккупации нашей страны Россией в 20-м году XX века, когда она вновь подверглась административно-территориальному делению, упразднению Ереванской губернии в 1930 году и созданию на Геокчинском магале 3 новых районов – Басаркечар, Ени Беязид и Мартуни, и переосмысление исторической географии этих районов и входящих в них сел.

Ключевые слова: Южный Кавказ, Гёйчинский район, Басаркечар, Ени Беязид, Гызылвенг, Кырхбулаг.

BAKHTIYAR AKHMEDOV
Leading researcher at the A.A. Bakikhanov Institute of History & Etnology of ANAS, Doctor of Philosophy in History

ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION AND HISTORICAL GEOGRAPHY OF BASARKECHAR DISTRICT OF THE FORMER ARMENIAN SSR (1930-1988)

The article discusses the events that took place after the re-occupation of our country by Russia in the 20th year of the 20th century, when it again underwent administrative-territorial division, the abolition of the Yerevan province in 1930 and the creation of 3 new districts in Geokchi magal – Basarkechar, Yeni Beyazid and Martuni, and rethinking the historical geography of these areas and their constituent villages.

Keywords: South Caucasus, Goyche district, Basarkechar, Yeni Beyazid, Gyzylveng, Kyrkhbulag.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 02 oktyabr 2024-cü il.
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 noyabr 2024-cü il.
Rəyçilər: t.ü.f.d Elmar Məhərrəmov, t.e.d. Qabil Əliyev.